

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Природничо-економічний факультет
Кафедра біології та екології
Історичний факультет
Кафедра археології, спеціальних історичних правознавчих дисциплін

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри біології та екології

_____ Наталія КАЗАНІШЕНА
«30» серпня 2023 р.

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри археології,
спеціальних історичних правознавчих
дисциплін

_____ Олександр ФЕДЬКОВ
«28» серпня 2023 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«ПРИРОДООХОРОННЕ ЗАКОНОДАВСТВО ТА ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО»

для підготовки фахівців першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
за освітньо-професійною програмою **Екологія**
спеціальності **101 Екологія**
галузь знань **10 Природничі науки**
мова навчання **українська**

2023 -2024 навчальний рік

Розробники програми:

Володимир АДАМОВСЬКИЙ, кандидат історичних наук, доцент кафедри археології, спеціальних історичних правознавчих дисциплін

Ухвалено на засіданні кафедри археології, спеціальних історичних правознавчих дисциплін

Протокол № 9 від 28 серпня 2023 року

Ухвалено на засіданні кафедри біології та екології

Протокол № 2 від 30 серпня 2023 року

ПОГОДЖЕНО

Гарант освітньо-професійної програми _____ Іван ФЕДОРЧУК

Зміст робочої програми навчальної дисципліни

1. Мета навчальної дисципліни – сприяти студентам у засвоєні найбільш важливих питань природоохоронного законодавства та екологічного права, підвищення рівня свідомості і еколого-правової культури, охорони довкілля, ефективного використання природних ресурсів.

2. Обсяг дисципліни

Найменування показників	Характеристика навчального курсу
	денна форма здобуття освіти
Освітньо-професійна програма	Екологія
Рік навчання / рік викладання	четвертий/2023-2024
Семестр вивчення	7
Кількість кредитів ЄКТС	4,0
Загальний обсяг годин	120
Кількість годин навчальних занять	48
Лекційні заняття	20
Практичні заняття	28
Самостійна та індивідуальна робота	72
Форма підсумкового контролю	залік

3. Статус дисципліни. Навчальна дисципліна належить до обов'язкових освітніх компонентів професійної підготовки.

4. Передумови для вивчення дисципліни:

Методика вивчення дисципліни передбачає врахування взаємозв'язків основних тем курсу з поняттями, термінами і категоріями екологічних дисциплін у процесі вивчення яких студенти могли б отримати розуміння екологічних прав громадян та безпечного для життя і здоров'я навколишнього середовища.

Освітній компонент пов'язаний із такими навчальними дисциплінами як: «Загальна екологія та неоекологія», «Екологічна безпека», «Екологія людини». тощо.

5. Програмні компетентності навчання

Інтегральна компетентність:

Здатність розв'язувати складні задачі і проблеми у сфері екології, охорони довкілля та збалансованого природокористування при здійсненні професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає проведення

досліджень та/або здійснення інновацій, та характеризуються комплексністю і невизначеністю умов та вимог.

Загальні компетентності:

ЗК 06	Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп
ЗК 07	Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.
ЗК 12	Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності:

СК 04	Знання сучасних досягнень національного та міжнародного екологічного законодавства.
СК 13	Здатність до участі в управлінні природоохоронними діями та/або екологічними проектами.

6. Очікувані результати навчання:

Програмні результати навчання:

ПРН 02	Розуміти основні екологічні закони, правила та принципи охорони довкілля та природокористування.
ПРН 07	Розв'язувати проблеми у сфері захисту навколишнього середовища із застосуванням загальноприйнятих та/або стандартних підходів та міжнародного і вітчизняного досвіду.
ПРН 17	Усвідомлювати відповідальність за ефективність та наслідки реалізації комплексних природоохоронних заходів.
ПРН 20	Уміти формувати запити та визначати дії, що забезпечують виконання норм і вимог екологічного законодавства.
ПРН 24	Розуміти і реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності вільного демократичного суспільства, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- проблемні питання теорії, практики та законотворчості в сфері екологічних відносин;
- діюче екологічне законодавство;
- основні поняття та елементи правового механізму охорони довкілля;
- правовий режим охорони і раціонального використання окремих природних об'єктів;
- юридичні засоби захисту і забезпечення прав та інтересів громадян у галузі охорони навколишнього природного середовища;

вміти:

- порівнювати і аналізувати норми екологічного законодавства;
- тлумачити і застосовувати чинне екологічне законодавство;
- узагальнювати еколого-правову практику та робити відповідні висновки;
- давати юридичну кваліфікацію відносинам, що пов'язані з використанням і охороною довкілля.

7. Методи навчання. Словесні, наочні методи; дедуктивний, індуктивний, аналітичний, метод порівняння, узагальнення, конкретизація; пояснювально-ілюстративний метод, демонстрація, метод проблемного викладу матеріалу (ігрові методи, дискусійна панель тощо).

8. Засобами діагностики результатів навчання є опитування, виконання практичних завдань, тести, самостійна робота, модульна контрольна робота, залік, зокрема із використанням модульного об'єктно-орієнтованого динамічного навчального середовища Moodle та ін.

9. Програма навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Разом	Лекції	Практичні	Самостійна
	Кількість годин			
Тема 1. Поняття, предмет, метод, принципи та система екологічного права	6		2	4
Тема 2. Екологічні права та обов'язки фізичних та юридичних осіб	8		2	6
Тема 3. Законодавчі засади стандартизації та нормування у сфері охорони довкілля	8	2	2	4
Тема 4. Правове забезпечення охорони земель та земельних ресурсів		2	2	4
Тема 5. Правове регулювання використання та охорони природних ресурсів виключної (морської) економічної зони і континентального шельфу	10	2	2	6
Тема 6. Правова охорона рослинного світу та природних рослинних ресурсів	8	2	2	4
Тема 7. Правове забезпечення охорони навколишнього природного середовища міст та інших населених пунктів	8	2	2	4
Тема 8. Правовий режим територій та об'єктів природно-заповідного фонду	10	2	2	6

Тема 9. Правове регулювання охорони природного середовища в сільському господарстві	6		2	4
Тема 10. Правова охорона довкілля в промисловості, енергетиці, на транспорті та у сфері зв'язку	8	2	2	4
Тема 11. Правове регулювання поводження з відходами	8		2	6
Тема 12. Поняття та види режимів екологічно уражених територій	8	2	2	4
Тема 13. Міжнародно-правова охорона навколишнього середовища	8	2	2	4
Тема 14. Міжнародно-правова відповідальність за екологічні правопорушення: міжнародні санкції за екологічні правопорушення та порядок їх застосування.	8	2	2	4
Підготовка до модульної контрольної роботи				8
Разом:	120	20	28	72

10. **Форми поточного та підсумкового контролю.**

Поточний контроль проводиться з метою перевірки рівня підготовки здобувачів вищої освіти за визначеною темою; забезпечення зворотного зв'язку між викладачем та здобувачами вищої освіти, управління навчальною мотивацією здобувачів. Поточний контроль проводиться у формі усного опитування, письмового експрес-контролю, виступів здобувачів при обговоренні теоретичних питань, виконанні практичних завдань, а також у формі тестування та ін. Форма модульного контролю: модульна контрольна робота.

Форма підсумкового контролю: залік

11. **Критерії оцінювання результатів навчання.**

Поточний контроль	Модульна контрольна робота	Самостійна робота	Підсумкова оцінка
40 балів	40 бали	20 балів	100 балів

Критерії оцінювання семінарського заняття.

Поточний контроль проводиться з метою перевірки рівня підготовки здобувачів вищої освіти за визначеною темою; забезпечення зворотного зв'язку між викладачем та здобувачами вищої освіти, управління навчальною мотивацією здобувачів.

Оцінювання на семінарських заняттях відбувається за 12 бальною системою відповідно до критеріїв визначених «Положенням про рейтингову систему оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка». Максимальний бал оцінки поточної успішності здобувачів вищої освіти на навчальних заняттях рівний 12.

Відповіді студентів на практичних заняттях оцінюються за 12-бальною системою за наступними критеріями:

Рівні навчальних досягнень	Оцінка в балах (за 12-бальною шкалою)	Критерії оцінювання
Початковий (понятійний)	1	Здобувач вищої освіти володіє навчальним матеріалом на рівні засвоєння окремих термінів, фактів без зв'язку між ними: відповідає на запитання, які потребують відповіді „так” чи „ні”. Здобувач порушує принципи академічної доброчесності.
	2	Здобувач вищої освіти мало усвідомлює мету навчально-пізнавальної діяльності, робить спробу знайти способи дій, розповісти суть заданого, проте відповідає лише за допомогою викладача на рівні „так” чи „ні”; може самостійно знайти в підручнику відповідь. Здобувач порушує принципи академічної доброчесності.
	3	Здобувач вищої освіти намагається аналізувати на основі елементарних знань і навичок; виявляє окремі властивості; робить спроби виконання вправ, дій репродуктивного характеру; за допомогою викладача робить прості розрахунки за готовим алгоритмом. Здобувач порушує принципи академічної доброчесності.
Середній (репродуктивний)	4	Здобувач вищої освіти володіє початковими знаннями, знає близько половини навчального матеріалу, здатний відтворити його, провести за зразком розрахунки; орієнтується у поняттях, визначеннях; самостійне опрацювання навчального матеріалу викликає значні труднощі. Здобувач переважно дотримується принципів академічної доброчесності.
	5	Здобувач вищої освіти знає більше половини навчального матеріалу, розуміє сутність навчальної дисципліни, може дати визначення понять, категорій (однак з окремими помилками); вміє працювати з підручником, самостійно опрацьовувати частину навчального матеріалу;

		робить прості розрахунки за алгоритмом, але окремі висновки не логічні, не послідовні. Здобувач переважно дотримується принципів академічної доброчесності.
	6	Здобувач вищої освіти розуміє основні положення навчального матеріалу, може поверхнево аналізувати події, ситуації, робить певні висновки; відповідь може бути правильною, проте недостатньо осмисленою; самостійно відтворює більшу частину матеріалу; вміє застосовувати знання під час розв'язування розрахункових завдань за алгоритмом, користуватися додатковими джерелами. Здобувач переважно дотримується принципів академічної доброчесності.
Достатній (алгоритмічно дієвий)	7	Здобувач вищої освіти правильно і логічно відтворює навчальний матеріал, оперує базовими теоріями і фактами, встановлює причинно-наслідкові зв'язки між ними; вміє наводити приклади на підтвердження певних думок, застосовувати теоретичні знання у стандартних ситуаціях; за допомогою викладача може скласти план реферату, виконати його і правильно оформити; самостійно користуватися додатковими джерелами; правильно використовувати термінологію; скласти таблиці, схеми. Здобувач дотримується принципів академічної доброчесності.
	8	Знання здобувачем вищої освіти досить повні, він вільно застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях; вміє аналізувати, робити висновки; відповідь повна, логічна, обґрунтована, однак з окремими неточностями; вміє самостійно працювати, може підготувати реферат і обґрунтувати його положення. Здобувач дотримується принципів академічної доброчесності.
	9	Здобувач вищої освіти вільно володіє вивченим матеріалом, застосовує знання у дещо змінених ситуаціях, вміє аналізувати і систематизувати інформацію, робить аналітичні висновки, використовує загальновідомі докази у власній аргументації; чітко тлумачить поняття, категорії,

		нормативні документи; формулює закони; може самостійно опрацьовувати матеріал, виконує прості творчі завдання; має сформовані типові навички. Здобувач дотримується принципів академічної доброчесності.
Високий (творчо-професійний)	10	Здобувач вищої освіти володіє глибокими і міцними знаннями та використовує їх у нестандартних ситуаціях; може визначати тенденції та суперечності різних процесів; робить аргументовані висновки; практично оцінює сучасні тенденції, факти, явища, процеси; самостійно визначає мету власної діяльності; розв'язує творчі завдання; може сприймати іншу позицію як альтернативну; знає суміжні дисципліни; використовує знання, аналізуючи різні явища, процеси. Здобувач дотримується принципів академічної доброчесності.
	11	Здобувач вищої освіти володіє узагальненими знаннями з навчальної дисципліни, аргументовано використовує їх у нестандартних ситуаціях; вміє знаходити джерела інформації та аналізувати їх, ставити і розв'язувати проблеми, застосовувати вивчений матеріал для власних аргументованих суджень у практичній діяльності (диспути, круглі столи тощо); спроможний за допомогою викладача підготувати виступ на студентську наукову конференцію; самостійно вивчити матеріал; визначити програму своєї пізнавальної діяльності; оцінювати різноманітні явища, процеси; займає активну життєву позицію. Здобувач дотримується принципів академічної доброчесності.
	12	Здобувач вищої освіти має системні, дієві знання, виявляє неординарні творчі здібності у навчальній діяльності; використовує широкий арсенал засобів для обґрунтування та доведення своєї думки; розв'язує складні проблемні завдання; схильний до системно-наукового аналізу та прогнозу явищ; уміє ставити і розв'язувати проблеми, самостійно здобувати і використовувати інформацію; займається науково-дослідною роботою; логічно та творчо викладає матеріал в усній та письмовій формі;

		розвиває свої здібності й нахили; використовує різноманітні джерела інформації; моделює ситуації в нестандартних умовах. Здобувач дотримується принципів академічної доброчесності.
--	--	---

Відвідування занять. Очікується, що всі студенти відвідають лекційні та семінарські заняття курсу. Студенти мають інформувати викладача про неможливість відвідати заняття. У будь-якому випадку студенти зобов'язані дотримуватися термінів виконання усіх видів робіт, передбачених курсом.

«Положення про організацію освітнього процесу в КПНУ імені Івана Огієнка»

URL: <https://drive.google.com/file/d/1ZbMN35h-7ZSJBBOVvL2bTCaLtRbcQA86/view>

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи

Після вивчення освітнього компоненту здобувачі пишуть модульну контрольну роботу.

Модульна контрольна робота виконується у письмовій формі. До її написання допускаються усі студенти. Позитивну оцінку за МКР не рекомендується покращувати.

Невиконання МКР оцінюється 0 балів.

Здобувачі вищої освіти, які за результатами виконання модульних контрольних робіт отримали рейтинговий бал менший 60 % від максимальної кількості балів, виділених на цей вид роботи, а також ті, що не з'явилися для виконання або не виконали завдань, вважаються такими, що мають академічну заборгованість за результатами поточного контролю, ліквідація якої є обов'язковою.

Модульна контрольна робота проводиться у формі письмової відповіді на запропоновані запитання. Максимальна кількість балів за МКР – 40. Для зарахування модульної контрольної роботи мінімальна кількість набраних балів повинна становити не менше 24, у іншому випадку МКР потрібно виконати повторно.

Оцінювання модульної контрольної роботи (40 балів)

Шкала ECTS	Критерії оцінювання
36-40	Здобувач вищої освіти у відповідях на варіант МКР демонструє глибокі знання з Політичної ризикології, повною мірою володіє матеріалом, що дозволяє виявляти розуміння змісту предмету, його основних положень, категоріального апарату тощо, може обґрунтовувати свої судження, аргументуючи правильну

	відповідь, логічно та послідовно формулює текст відповідей на поставлені завдання.
30-35	Результати відповідей здобувача вищої освіти на варіант МКР відповідають тим самим вимогам, що й для оцінки «відмінно», але при цьому здобувач допускає певні неточності та незначні помилки. Здобувач володіє матеріалом, правильно відповідаючи на поставлені завдання, логічно формулює відповіді, намагаючись аргументувати їх.
24-29	Відповіді здобувача вищої освіти на варіант МКР дозволяють виявити знання і розуміння основних положень предмета, певне володіння категоріальним апаратом, проте характеризуються фрагментарністю, відсутністю повноти та аргументованості. Здобувач допускає помилки при відповідях на питання МКР, не вміє достатньо обґрунтувати свої судження.
Менше 24 балів	Відповіді здобувача вищої освіти на варіант МКР не виявили знань та розуміння основних положень предмета, що спричинило значну кількість помилок або, взагалі, повну/часткову відсутність відповідей. Здобувач не вміє логічно побудувати відповідь, обґрунтувати свої судження, плутається у розумінні категоріального апарату тощо.

Критерії оцінювання самостійної роботи (20 балів)

Робота оцінюється в 20-18 балів, якщо: автором чітко поставлена проблема і представлена власна точка зору стосовно її вирішення; проблема розкрита на високому теоретичному рівні, простежені системні зв'язки предмету дослідження, подані обґрунтування заявлених характеристик з коректним використанням фахових термінів, що мають відношення до завдання; надана аргументація власної думки з опорою на соціально-політичний аспект в контексті проблематики; робота розгорнуто розкриває заявлену тему.

Робота оцінюється в 16-18 балів, якщо: представлена власна точка зору(позиція, ставлення) стосовно вирішення проблеми; тема розкрита з конкретним використанням спеціальних понять у контексті відповіді (теоретичні зв'язки та обґрунтування явно не простежуються); надана аргументація власної думки з опорою на факти розвитку соціально-політичних уявлень з проблематики; заявлена тема розкрита не в повній мірі, зокрема не проаналізовані деякі суттєві характеристики предмету аналізу.

Робота оцінюється в 14-16 балів, якщо: представлена власна точка зору(позиція, ставлення) при розкритті проблеми; проблема розкрита при

формальному використанні фахових термінів; дана аргументація своєї думки з опорою на факти розвитку соціально-політичних уявлень з проблематики без теоретичного обґрунтування; заявлена тема розкрита не до кінця, а саме: розкриті лише деякі суттєві характеристики предмету дослідження.

Робота оцінюється в 12-14 бали, якщо: представлена власна точка зору(позиція, ставлення) при розкритті проблеми; проблема розкрита на буденному(а не теоретичному) рівні; аргументація власної думки слабо пов'язана з розкриттям проблеми; опущений аналіз суттєвих характеристик явища, тобто розкриті лише несуттєві характеристики предмету дослідження.

Робота оцінюється в 0 балів, якщо: робота є плагіатом, тобто коли автор скористається нечесним шляхом представлення чужих думок власними.

Академічна доброчесність. Очікується, що роботи студентів будуть їх оригінальними дослідженнями чи міркуваннями. Відсутність посилань на використані джерела, фабрикування джерел списування, втручання в роботу інших студентів становлять, але не обмежують приклади можливої академічної недоброчесності. Виявлення ознак академічної недоброчесності в письмовій роботі студента є підставою для її не зарахування викладачем, незалежно від масштабів плагіату чи обману.

URL: <https://integrity.kpnu.edu.ua/>

Неформальна освіта. Визнання КПНУ ім. І. Огієнка результатів навчання, здобутих шляхом формальної або інформальної освіти регламентовано «Порядок визнання в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка результатів навчання, здобутих шляхом неформальної та/або інформальної освіти (нова редакція)».

URL: <https://drive.google.com/file/d/19GCSM3y-K496gs8RQJp0mO9FjUJumB4T/view>

У випадку, якщо здобувач освіти отримав знання у неформальній та інформальній освіті, зарахування результатів навчання здійснюється згідно Порядку визнання результатів навчання здобувачів вищої освіти, отриманих шляхом здобуття неформальної/інформальної освіти в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка, зокрема, якщо їх тематика відповідає змісту навчальної дисципліни (окремій темі або змістовому модулю).

В неформальній освіті:

- закінчення професійних курсів, семінарів або тренінгів, тематика яких відповідає змісту навчальної дисципліни (окремій темі або змістовому модулю);
- підготовка конкурсної наукової роботи;
- призове місце на Всеукраїнському конкурсі студентських наукових робіт;
- призове місце на Всеукраїнській студентській олімпіаді;

В інформальній освіті:

- наявність наукової публікації;
- волонтерська діяльність.

Рейтингова оцінка з кредитного модуля

Рейтингова оцінка з кредитного модуля – сумарна підсумкова оцінка за багатобальною шкалою рівня засвоєння здобувачем вищої освіти певного кредитного модуля (навчальної дисципліни) упродовж його вивчення.

Таблиця відповідності шкал оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти

Рейтингова оцінка з кредитного модуля	Оцінка за шкалою ECTS	Рекомендовані системою ECTS статистичні значення (у %)	Екзаменаційна оцінка за національною шкалою
90-100 і більше	A (відмінно)	10	зараховано
82-89	B (дуже добре)	25	
75-81	C (добре)	30	
67-74	D (задовільно)	25	
60-66	E (достатньо)	10	
35-59	FX (незадовільно з можливістю повторного складання)		незараховано
34 і менше	F (незадовільно з обов'язковим проведенням додаткової роботи щодо вивчення навчального матеріалу кредитного модуля)		

Перескладання рейтингових оцінок (від 60 і більше балів) з метою їх підвищення дозволяється лише у виняткових випадках за погодженням з деканом історичного факультету та з дозволу ректора університету.

12. Умови визначення успішного засвоєння освітнього компоненту

- кредити присвоюються здобувачам вищої освіти після завершення навчальної дисципліни та успішного оцінювання досягнутих ними результатів навчання;

- критерієм успішного проходження здобувачем вищої освіти оцінювання результатів навчання є досягнення ним мінімального порогового рівня оцінок за кожним запланованим результатом навчання освітнього компоненту та мінімального порогового рівня оцінки за освітнім компонентом загалом, яких складає 60 % від максимально можливої кількості балів, визначеної відповідними нормативними документами Університету;

- здобувачам вищої освіти, які за результатами підсумкового контролю отримав незадовільну оцінку, дозволяють ліквідувати академічну заборгованість після належної підготовки;

- ліквідацію академічної заборгованості за результатами семестрового контролю дозволяють до початку наступного семестру в час, визначений графіком ліквідації академічної заборгованості, та допускають не більше двох разів: перший раз – викладачеві, другий – комісії, яку створюють за розпорядженням декана факультету.

- за неуспішного проходження оцінювання результатів навчання за освітнім компонентом кредити здобувачу вищої освіти не присвоюють.

В умовах застосування дистанційних технологій навчання організація поточного і семестрового контролю відбувається відповідно до «Порядку організації поточного та семестрового контролю із застосуванням дистанційних технологій навчання в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка (зі змінами)» (https://drive.google.com/file/d/15qM6nA_NtvOZxOYz4Hzc8DZNgnAiL_zz/view).

13. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна: Вивчення курсу не потребує спеціального матеріально-технічного та/або інформаційного забезпечення, однак можливе використання технічних засобів для демонстрування презентацій (ноутбук, проектор). Передбачається застосування об'єктно-модульного динамічного середовища навчання MOODLE. Можливе використання застосунків для проведення відеоконференцій.

14.Рекомендована література

Основні рекомендовані джерела інформації:

1. Личенко І. О., Марич Х. М., Ортинська Н. В., Екологічне право (загальна частина): навч. посіб. / Нац. ун-т «Львів. політехніка». – Львів : Ін-т права та психології Нац. ун-ту «Львів. політехніка», 2016. 280 с.
2. Екологічне право : навч. посіб. / С. С. Борисюк та ін. Київ: Правова єдність: Алерта, 2016. 290 с.
3. Екологічне право : підручник / А. П. Гетьман та ін. ; за ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. Нац. акад. прав. наук України А. П. Гетьмана / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2019. – 551 с.
4. Екологічне право України : навчальний посібник / Гавриш Н. С. та ін.; за ред. проф. І.І. Каракаша, д-ра юрид. наук Т.Є. Харитонової, канд. юрид. наук А.І. Черемнової; вид. 1-е. Одеса : Гельветика, 2018. 383 с.
5. Бригадир І. В., Зуєв В. А., Шуміло О. М. Екологічне право України. Загальна частина : навч. посіб. Харків : ХНУВС, 2014. 292 с.
6. Екологічне право України. Особлива частина : навч. посіб. : / О. М. Шуміло та ін. Харків : ХНУВС, 2017. – 383 с.

Додаткові рекомендовані джерела інформації:

1. Екологічне право України : навч. посіб. / Андріанова Ж. І. та ін. ; за заг. ред. І. С. Тімуш. Дніпропетровськ : Середняк Т. К., 2016. 319 с.
2. Ратушна Б. П., Рабінович А. В. Екологічне право України : навч. посіб. / Укоопспілка, Львів. комерц. акад. Львів, 2015. 203 с.
3. Екологічне право України. Загальна частина : навч. посіб. / Курзова В. В. та ін.; за ред. В. І. Курила. Київ. : Алерта, 2015. 620 с.
4. Легеза Ю. О. Публічне управління у сфері використання природних ресурсів: адміністративно-правові засади: монографія. Запоріжжя : Гельветика, 2018. 432 с.
5. Середницька І. А. Екологічне право (в схемах). Альбом схем: Наочний посібник. Одеса: ОДУВС, 2016. 81с.
6. Шоха Т. П. Правові аспекти екологічного страхування в Україні : монографія. Київ : Алерта, 2019. – 236 с.

Нормативно-правові акти

1. Водний кодекс України від 6 червня 1995 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 24. Ст.190
2. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 3-4. Ст.27
3. Кодекс України про надра від 27 липня 1994 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 36. Ст.340.
4. Лісовий кодекс України від 21 січня 1994 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 17. Ст.94
5. Конвенція про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чином як середовище існування водоплавних птахів від 02.02.1971р.
URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_031 (дата звернення 22.12.2023).
6. Конвенція про охорону біологічне різноманіття від 05.06.1992р.
URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_030 (дата звернення 21.12.2023).
7. Рамкова Конвенція ООН про зміну клімату. Прийнята 11.06.1992р.
URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_044 (дата звернення 19.12.2023).
8. Конвенція про захист Чорного моря від забруднення. Прийнята на конференції Причорноморських країн від 21.04.1992р.
URL: http://zakon.nau.ua/doc/?code=995_065 (дата звернення 20.12.2023).
9. Гірничий Закон України : Закон України від 6 жовтня 1999 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 50. Ст.433.
10. Основи законодавства про охорону здоров'я : Закон України від 19 листопада 1992 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 50. Ст.678.
11. Про охорону атмосферного повітря : Закон України від 16 жовтня 1992 р. *Відомості Верховної Ради України*. 993.№ 4. Ст.19.

12. Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку : Закон України від 8 лютого 1995р. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 12. Ст.81.
13. Про державний контроль за використанням та охороною земель: Закон України від 19 червня 2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 39. Ст.350
14. Про екологічну експертизу середовища : Закон України від 9 лютого 1995 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 8. Ст.54
15. Про екологічну мережу України: Закон України від 29 червня 2004р. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 45. Ст.502.
16. Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення : Закон України від 24 лютого 1994р. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 27. Ст.218.
17. Про захист конституційних прав громадян на землю: Закон України від 20 січня 2005 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 10. Ст.149.
18. Про землеустрій: Закон України від 22 травня 2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 36. Ст.282.
19. Про зону надзвичайної екологічної ситуації : Закон України від 13 липня 2000 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 42. Ст.348.
20. Про тваринний світ : Закон України від 13 грудня 2001 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 14. Ст.97.
21. Про охорону земель: Закон України від 19 червня 2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 39. Ст.349.
22. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25 червня 1991 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 41. Ст.546
23. Про пестициди і агрохімікати: Закон України від 2 березня 1995 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 14. Ст.91.
24. Про правовий режим надзвичайного стану : Закон України від 16 березня 2000 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 23. Ст.176.
25. Про природно-заповідний фонд України: Закон України від 16 червня 1992 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 32. Ст.504
26. Про поводження з радіоактивними відходами: Закон України від 30 червня 1995р. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 27. Ст.199.
27. Про рибу, інші водні живі ресурси та харчову продукцію з них : Закон України від 6 лютого 2003р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 15. Ст.107.
28. Про Червону книгу: Закон України від 7 лютого 2002 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 30. Ст.201.